

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Využití hudebních nástrojů a hudebně-didaktických
pomůcek v mateřské škole

Vypracovala: Tereza Kůstová

Vedoucí práce: Mgr. Karel Daňhel

České Budějovice 2015

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Blatné, 25. 6. 2015

Tereza Kůstová

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu bakalářské práce panu Mgr. Karlu Daňhelovi za jeho rady, toleranci, ochotu a trpělivost s časem, který mé práci věnoval. Ráda bych poděkovala i své rodině, která mi byla oporou po celou dobu studia.

ABSTRAKT

V teoretické části bakalářské práce se zaměřím na vývoj a využití hudebních nástrojů melodických i rytmických, na vlastní učební a hudebně-didaktické pomůcky při práci v mateřské škole. V praktické části svoji pozornost zaměřím na hudební výchovu v jiných mateřských školách, prostuduji učební materiály, se kterými pedagogičtí pracovníci pracují, a zjistím, jaké didaktické pomůcky se v mateřských školách používají. Budu sledovat, zda učitelky mateřských škol hrají na hudební nástroje a jaké jsou používány nejčastěji. Jako výzkumnou metodu svého šetření jsem si zvolila dotazník.

Klíčová slova: hudební nástroje, učební a hudebně-didaktické pomůcky, hudební výchova v MŠ

ABSTRACT

The theoretical part of my bachelor thesis is dedicated to the development and use of melodic and rhythmical music instruments as a learning and musically didactic tool in kindergarten. In the practical part I will concentrate on music education in other kindergartens, I will study learning materials which are being used by the pedagogical staff and finally I will map the didactical tools used in kindergartens. I will research if the kindergarten teachers play any music instruments as well as those that are the most popular amongst them. As part of my thesis I will use research investigation tool such as questionnaires.

Key words: musical instruments, teaching and musical-didactic widget, music education in nursery school

Obsah

ÚVOD.....	9
TEORETICKÁ ČÁST	10
1. Jaké je dítě předškolního věku	10
1.1 Vše kolem nás může znít	11
1.2 Citlivost sluchu se stále snižuje	12
1.3 K čemu mohou písničky děti vybídnout	13
1.3.1 Malování.....	13
1.3.2 Společné povídání o písničce	13
1.3.3 Taneční a pohybové vyjádření	13
1.3.4 Rytmický doprovod	13
2. Hra na nástroje v RVP PV.....	15
2.1 Dítě a jeho tělo.....	15
2.2 Dítě a jeho psychika	15
2.2.1 Instrumentální hra	15
2.3 Dítě a ten druhý.....	16
2.4 Dítě a společnost.....	16
2.5 Dítě a svět.....	16
3. Doprovod zpěvu hudebním nástrojem.....	17
3.1 Klavír.....	17
3.2 Housle.....	17
3.3 Kytara	17
4. Hra na tělo	18
5. Instrumentální hra	19
5.1 Cíle hry na nástroje Orffova instrumentáře	19

6.	Seznámení s hudebními nástroji.....	21
7.	Přehled hudebních nástrojů	22
7.1	Rytmické nástroje.....	22
7.1.1	Hra na rytmické nástroje.....	22
7.2	Melodické nástroje.....	23
7.2.1	Hra na melodické nástroje	23
8.	Vývoj a výroba hudebních nástrojů	24
8.1	Vývoj.....	24
8.2	Výroba	26
8.2.1	Nástroje zvukové a primitivní tónové	26
8.2.2	Hudební nástroje retné – hra nové.....	26
8.2.3	Hudební nástroje retné - nátrubkové	26
8.2.4	Hudební nástroje jazýčkové	27
8.2.5	Hudební nástroje vzduchové vícehlasé.....	27
8.2.6	Hudební nástroje strunné drnkací a trsací.....	28
8.2.7	Hudební nástroje úderné	28
8.2.8	Hudební nástroje smyčcové.....	28
8.2.9	Hudební nástroje kolové - třecí	29
8.2.10	Mechanické hudební nástroje	29
8.2.11	Ostatní hudební nástroje v lidovém prostředí.....	29
9.	Ozvučné předměty.....	31
9.1	Plastové láhve.....	31
9.2	Pákový louskáček.....	32
9.3	Ořechové skořápky.....	32
9.4	Dřevěné tužky.....	32

9.5	Igelitové pásky.....	33
9.6	Papírové archy.....	33
9.7	Chrastidla.....	33
9.8	Velikonoční řehačka	34
9.9	Kuchyňské předměty	34
9.10	Plechové krabičky	34
PRAKTICKÁ ČÁST		35
10.	Cíle a hypotézy výzkumu.....	35
11.	Dotazníkové šetření	36
12.	Vyhodnocení výzkumu.....	50
13.	Závěr	52
14.	Použité zdroje	54
15.	Seznam tabulek a grafů	57
16.	Přílohy	58

ÚVOD

Pro svou bakalářskou práci jsem si vybrala téma „Využití hudebních nástrojů a hudebně-didaktických pomůcek v mateřské škole“, protože s dětmi ráda zpívám a používám hudební nástroje, tvořím nové hudebně-didaktické pomůcky (např. vyrábíme s dětmi chrastítka), používám různé nástroje (housle, klavír, klávesy, akordeon, flétna, kytara, bubny, trubka aj.). Prostřednictvím své bakalářské práce bych se ráda dozvěděla, jaké hudebně-didaktické pomůcky pedagogičtí pracovníci v mateřských školách používají a zda si je sami vyrábějí, zajímat mě bude i to, jaké materiály jsou nejvíce vyhledávané. Budu se snažit zjistit, zda umí paní učitelky hrát na hudební nástroje a případně které jsou nejčastěji využívány. V neposlední řadě se zaměřím na to, s jakými učebními materiály učitelky MŠ pracují a kde hledají inspiraci pro svoji práci.

Myslím si, že v současné době mnoho učitelů hudební výchovu opomínají. Důvodem může být to, že spousta pedagogických pracovníků neovládá hru na hudební nástroj. Právě proto jsem si vybrala toto téma, abych zjistila, jak to v dnešní době doopravdy je.

V teoretické části se zaměřím na dítě předškolního věku, jeho okolí a na vše, co může znít. Budu se zabývat hudebními nástroji melodickými i rytmickými, učebními a hudebně-didaktickými pomůckami při práci v mateřské škole a výrobou a vývojem nástrojů.

V praktické části se budu věnovat hudební výchově v jiných mateřských školách, prostuduji učební materiály, se kterými pedagogičtí pracovníci pracují, a zmapuji didaktické pomůcky, které v mateřské škole používají. Pokusím se zjistit, zda učitelky mateřských škol hrají na hudební nástroje a jaké jsou používány nejčastěji. Výzkumné šetření bude provedeno prostřednictvím dotazníků.

TEORETICKÁ ČÁST

1. JAKÉ JE DÍTĚ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU

„Předškolní věk, tedy období mezi třetím až šestým rokem, je pro rozvoj osobnosti dítěte velmi důležitý. Silné zážitky z této doby si dítě pamatuje léta. Abstraktní pojmy (pravda, lež, křivda), pojmy časové a jejich souvislosti (zítra, nikdy, za týden, až budeš velký) však předškolák ještě nechápe. Cizí je mu také uvědomělá kázeň a naše 'dospělá' logika, např. rozumná objasňování typu 'Ted' musíš spát, abys odpoledne byl jako rybička!'“ (Lidové písničky a hry s nimi, 1999, str. 10)

Mezi třetím a pátým rokem se chůze dětí mění, stává se elegantní, postava se vzpřimuje a krok se prodlužuje. Kolem čtvrtého roku je dítě schopné skákat po jedné noze. V pěti letech se u dětí mění myšlení i řeč. Dítě začíná chápat vztahy mezi lidmi, předměty a orientovat se v prostoru. Jeho řeč se zdokonaluje a slovní zásoba obohacuje. Dítě předškolního věku vše prožívá celou svou bytostí, a proto je těkávé a lehce unavitelné.

Předškolní děti jsou schopny udržet pozornost deset až dvacet minut. Záleží na tom, jak je dítě pro činnost zaujaté. Mezi aktivitami se musí dělat přestávky. Je nutné činnosti měnit, ale zároveň je třeba dávat pozor, aby nevznikaly prostoje, ve kterých děti mohou začít zlobit, protože dlouhým přerušením činností okamžitě ztrácí pozornost a vytrácí se veškerá motivace. Mezi sedavými činnostmi je dobré zařazovat pohybové aktivity, jako jsou honičky, hry se zpěvem, pohybové chvílky aj.

Někteří předškoláci jsou dost živí a dospělí jsou z toho bezradní. V tomto případě děti potřebují silnou motivaci, aktivní a trpělivé působení, přičemž je důležitý humor, lehkost a hravost dospělého. U dětí předškolního věku se často objevuje žárlivost a bojovnost vůči vrstevníkům, a proto je nutné tyto vlastnosti nepodporovat. Je nutné naučit děti prohrávat a vítěze citlivě vyhlášovat, aby mezi nimi nevznikaly konflikty.

Soutěživé hry by se měly omezovat, protože děti mají potřebu poměřovat sílu, a tak pro ně mohou být i nebezpečné. Proto tyto hry vyvažujeme hrami kooperativními, ve kterých se děti učí vzájemné spolupráci.

U předškolních dětí se rozvíjí fantazie a představivost, kdy děti ovlivňují různé předměty. Používají je jako zástupnou rekvizitu či s nimi jednájí jako s živými bytostmi. Děti v tomto věku vyhledávají skřítky, hastrmany, víly a další nadpřirozené bytosti. *„Konfabulace neboli 'báje' a 'havy' tedy patří ke zdravému vývoji dítěte a k jeho legitimním projevům. Vymlouvat mu je, zakazovat nebo dítě za tyto neškodné nepravdy trestat je absurdní. V období školního věku pak tyto fantazijní představy samy vymizí.“* (Lidové písničky a hry s nimi, 1999, str. 11)

Kolem pátého roku začíná dítě citlivě vnímat zvuky ve svém okolí, změny zvuků a tóny. Pokud má dítě doma či ve škole možnost slyšet hudbu, a to nejlépe v živém podání, brzy písničky či různé skladby samo bude zpívat, začne opakovat melodie či vymýšlet nové písně.

„Muzikálnost dítěte, její rozvoj a praktické uplatňování má mnohem širší souvislosti s jeho životem, než se až dosud uvádělo. Smysl pro tempo, rytmus, intonaci a pro zabarvení hlasů a tónů dítěti pomáhá po celý život umět se vnitřně vyladit, zharmonizovat své prožívání a vztahy k ostatním a lépe jim rozumět. Děti může velmi poškodit učitel, který bezohledně kritizuje ty, jež podle něj 'zpívají falešně', aniž by byl schopen je pro hudbu získat.“ (Lidové písničky a hry s nimi, 1999, str. 11)

Dítě předškolního věku si rádo hraje - je to jeho potřeba, při které se rozvíjí mnoho schopností a vlastností. V tomto období se rozvíjí celá osobnost dítěte a úkolem dospělého je respektovat dítě, podporovat jeho individuální potřeby a zájmy, vnímat dítě a být mu dobrým vzorem.

1.1 Vše kolem nás může znít

Každá domácnost je plná hudebních nástrojů. Samozřejmě tím nemyslím, že má každý doma kytaru, housle, flétnu a další nástroje. Ale určitě se najdou věci denní potřeby, které se dají rozeznít a které zní dlouze nebo naopak krátce, hluboko či výše.

Hudební nástroje si můžeme i vyrábět, a to třeba tak, že do krabičky nasypeme hrách či do ruličky od toaletního papíru rýži apod. Mnoho zvuků ale nalezneme i v přírodě, na ulici, v parku či zahradě. „*Učme děti vnímat zvuky kolem sebe. Možná, že pak již nebudou tolik bouchat dveřmi, budou citlivější ke svému okolí. Zastavme se s dítětem a naslouchejme zvukům kolem nás. Zavřeme přitom oči. Povídejme si o představách, které v nás zvuky vyvolaly.*“ (Zpíváme a hrajeme si s nejmenšími, 2007, str. 11)

1.2 Citlivost sluchu se stále snižuje

V dnešní době se citlivost sluchu velmi snižuje. Okolní zvuky zesilují - například reklama a hudba je vnímána pouze jako kulisa, protože naše uši se učí neposlouchat. Náš sluch dnes zaujme pouze hlasitá či výrazná melodie, nápadný rytmus či zajímavý text.

Dítě se nedokáže orientovat ve složitých melodiích - pro něho jsou to jen nějaké zvuky - hluk, kterému nerozumí, a tak se mu brání. Proto je pro dítě nejdůležitější zpěv rodičů, který vnímají již miminka v bříšku, a po narození je nejlepší zpěvem dítě uspávat či jen chovat a tiše miminku prozpěvovat. Miminko, které je drženo v náručí, pozoruje maminku a naslouchá jejímu hlasu. Přitom se snaží napodobovat pohyby rtů a vydávat zvuky, které samo vnímá. „*Těmto prvním pěveckým pokusům je třeba věnovat stejnou pozornost jako prvním slovům mluvy.*“ (Zpíváme a hrajeme si s nejmenšími, 2007, str. 12), protože se přitom začíná rozvíjet hudební sluch, hudební představivost, hudební paměť a tonální cítění.

- Hudební sluch - jde o rozlišování jednotlivých vlastností tónu - délky, barvy, výšky a síly;
- Hudební představivost a hudební paměť - jde o uložené hudební zkušenosti, které si vybavíme a o něž se při zpěvu či hře na nástroj opíráme;
- Tonální cítění - schopnost cítit vztah jednotlivých tónů k tónickému kvintakordu, tj. k prvnímu, třetímu a pátému tónu stupnice; tonální cítění umožňuje čistě zpívat melodie v různých tóninách.

Základem hudebnosti dítěte je rytmické cítění, které umožňuje prožívat rytmus, metrum a pulzaci. Reagujeme pohybem, tedy vytleskáváním rytmu, přízvučnou dobou, chůzí a tleskáním. Pro dítě se snažíme být správným vzorem. Nepřekrýváme zpěv dítěte svým silným hlasem či hlasitou hrou na hudební nástroj. Hlas dospělého či doprovod na nástroj by měly dítě jen tiše podporovat a povzbuzovat. Pokud se dítě neslyší, tak zpívá falešně. (Zpíváme a hrajeme si s nejmenšími, 2007)

1.3 K čemu mohou písničky děti vybídnout

Tím, že je každá písnička jiná, se dá využívat k motivacím pro další činnosti. Písničky se liší textem, melodií i rytmem. Při prvním poslechu či zpěvu děti reagují na to, co je v písničce nejvíc zaujalo.

1.3.1 Malování

I ty nejmenší děti už dokážou při písničkách kreslit tužkou krouživé pohyby znázorňující např. sluníčko. Dítě spolu s dospělým si pak může podle obrázku celý příběh znovu převyprávět a zazpívat nebo poslechnout nahrávku písničky.

1.3.2 Společné povídání o písničce

Když písničku převyprávíme, dítě lépe prožije její sdělení a lépe jí porozumí. Je důležité, aby děti rozuměly textu písničky.

1.3.3 Taneční a pohybové vyjádření

Svižné a veselé písničky vedou děti k pohybu do rytmu. Často si děti vystačí samy, ale tanec ve dvojici nebo skupině přináší další obohacení. Navíc se děti učí vnímat druhého, pohotově reagovat a podřídit se společné choreografii.

1.3.4 Rytmický doprovod

S pomocí dospělého zvládnou děti jednoduchý doprovod k písničkám. Není nutné, aby se děti doprovázely na hudební nástroj, protože to ani ony neumí, ale postačí ruce a nohy. Můžeme tleskat, dupat, luskat nebo pleskat do stehů. Při tomto doprovodu se musí dávat pozor, aby pohyby a zvuky těla nezpomalovaly a

nezrychlovaly. Tleskáním či podupáváním se můžou doprovázet všechny písničky. Postupně tleskání nahrazujeme hrou na jednoduché rytmické nástroje či předměty, které vydávají zvuky.

2. HRA NA NÁSTROJE V RVP PV

2.1 Dítě a jeho tělo

„Hra na hudební nástroje slouží k rozvoji jemné motoriky, smyslového vnímání a koordinace pohybů (prolínání se s pohybovou výchovou). Tato činnost je jedním ze základních prostředků rozvoje a pěstování rytmického cítění dětí, vede ke zdokonalování rytmy. Vhodným vedením a usměřováním hudebně-instrumentálních činností působíme v oblasti prevence zdraví dětí. Dbáme na ochranu jejich sluchu a psychického zdraví.“ (Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání, 2006, str. 10)

2.2 Dítě a jeho psychika

V této oblasti je hra na hudební nástroje součástí výchovy k nonverbální komunikaci, k reprodukci emocí a názorů. Každý nástroj má svůj specifický zvuk, a proto je nutné děti naučit správně je používat. Při tom všem se děti učí nástroje i poznávat a pojmenovávat.

2.2.1 *Instrumentální hra*

Hudebně-instrumentální činnosti učí děti manipulovat s předměty - tedy nástroji. Děti se naučí rozpoznávat zvuky, vlastnosti a materiály, z kterých se nástroje vyrábí. Děti mají mnoho příležitostí, při kterých mohou zvuky poznávat a vzájemně porovnávat.

Hudební hry s nástroji, které jsou pro děti lehko ovladatelné, posilují zrakové a sluchové vnímání - například při hře na ozvěnu. Při doprovodech, které si děti dělají samy, se rozvíjí paměť. I improvizovaná hra je pro děti velmi důležitá, protože se při ní podporuje tvořivost, fantazie a představivost. Manipulace s nástroji umožňuje dětem i rozvoj myšlenkových operací a děti mohou lépe zvládat řešení praktických problémů. Prostřednictvím knih a obrázků je možné porovnávat hudební nástroje, a to třeba Orffovy nástroje s bicími ze symfonických orchestrů. (Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání, 2006, str. 15)

2.3 Dítě a ten druhý

Všechny hudební činnosti mohou probíhat ve spolupráci všech dětí. Díky hudebním aktivitám děti lépe navazují kontakty s druhými dětmi a hudba je vhodná i při adaptaci menších dětí. Kooperaci děti rozvíjí při hře na hudební nástroje - například při hudebním dialogu, kdy spolu děti komunikují přes bubínek či jiné nástroje. Prostřednictvím hry se u dětí posiluje vzájemná ohleduplnost, protože se snažíme vést děti k tomu, aby hrály tiše a nerušily ostatní spoluhráče.

2.4 Dítě a společnost

V lidské společnosti se hudba rozvíjí už od pradávna. Seskupení muzikantů (např. v orchestru) dětem ukazuje, jak je pro ně vzájemná spolupráce důležitá a nepostradatelná.

2.5 Dítě a svět

I v této oblasti se dají využívat všechny hudební činnosti, které se v mateřských školách provozují. Je důležité, aby byly děti vedeny k ochraně životního prostředí a byly seznamovány s jinými kulturami, s jejich hudbou, nástroji, zvyky atd. Dětem přibližujeme toto téma písněmi o zvířatech, rostlinách, dětech, zemích apod.

3. DOPROVOD ZPĚVU HUDEBNÍM NÁSTROJEM

3.1 Klavír

Instrumentální doprovod ovlivňuje hudebnost dětí a jejich vztah k hudbě. V mateřských školách je nejvíce využíván klavír, protože tento nástroj je oporou zpěvu a je možné na něho hrát melodii tak, aby byla vhodná pro zpěvní hlas dětí. Melodie se hraje pravou rukou a je doporučována v jednočárkované oktávě, protože tato poloha vyhovuje dětem. Levá ruka dělá doprovod a hraje akordy, které dobarvují celkovou atmosféru písniček a podporují tonální a harmonické cítění dětí. Klavírní doprovod pozitivně ovlivňuje zpěv dětí a usměrňuje tempo, dynamiku a sílu zpěvu. Klavír by nikdy neměl přehlušit zpěv dětí. (Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání, 2006)

3.2 Housle

Housle podporují zpěv dětí, ale v dnešní době jsou téměř nevyužívané a ve školkách málo používané. U houslí je výhoda, že se tón dá hrát po celou dobu, na rozdíl od klavíru a kytary, kde tóny doznívají a navzájem by se rušily.

3.3 Kytara

Mezi často využívané nástroje patří kytara. Její nevýhodou je ale to, že se na ní téměř nedá hrát melodická linka písně. Oporou dětem při zpěvu je jen hlas učitelky, který by měl být intonačně čistý.

Instrumentální doprovod má mnohé výhody, ale u nejmenších dětí se moc nedoporučuje, protože děti nerozumí melodii a nedokážou se v písni orientovat. Proto je důležitý čistý zpěv učitelky, která děti vede.

4. HRA NA TĚLO

Hra na tělo je součástí hudebně-pohybové výchovy a je důležitá, neboť u dětí dochází k rozvoji jemné motoriky, rytmického cítění a koordinace pohybů. Svůj význam má i při prostorovém vnímání a při rozlišování termínů jako jsou *pod, nad a vedle*. Při hře na tělo se rozvíjí paměť, děti se lépe soustředí a dostávají základ pro rozvoj dětské tvořivosti a improvizace.

Nejvíce využíváme ruce a nohy, které jsou nejjednoduššími nástroji a na které mohou hrát všechny děti najednou. Jako doprovod k písním se nejvíce hodí tleskání, pleskání, podupy, ťukání prstů do dlaně, hra na pěsti, plácání do dlaní o sebe aj. Děti se učí nejdřív tleskat, pleskat a nakonec podupávat. Až si zautomatizují tyto pohyby, tak je mohou kombinovat.

Lze tedy říci, že hrou na tělo se v hudebně-pohybové výchově začíná a poté se postupně připojuje hra na jednoduché nástroje, které se dětem dobře ovládají.

5. INSTRUMENTÁLNÍ HRA

Již rané dětství je spojováno s hrou na různé nástroje. Příkladem mohou být chrastítka a hračky vydávající rozmanité zvuky. Je pravda, že nejde úplně o hru na hudební nástroj jako takový, ale zde je důležité, že děti experimentují a hra je baví.

„Rozvíjením hudebních schopností v raném věku dětí se prostřednictvím hry na hudební nástroj zabýval již J. A. Komenský. Ve svém Informatoriu školy mateřské doporučoval matkám, aby dětem nejen zpívaly popěvky a písně, ale aby jim také daly do rukou hudební nástroje - píšťaly, buben, dětské housličky.“ (Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání, 2006, str. 99)

Znějící hračky a manipulace s nimi jsou pro děti začátkem objevu zvuků. Současně se rozvíjí jemná motorika a koordinace. Touhu vydávat zvuky a dělat rámus usměrňujeme ve školkách při různých činnostech. Při hře na nástroje dochází k rozvoji hudebních schopností.

V mateřské škole jsou děti vedeny k muzicírování v té nejjednodušší formě, kterou jsou schopny zvládat. Cílem hry na nástroje není bezchybný doprovod, ale vyjádření pocitů a myšlenek, což má velký význam na psychiku labilnějších dětí. Prostřednictvím hry na nástroje zprostředkováváme dětem základní poznatky o hudbě. Děti rozlišují zvuky, tóny, dynamické kontrasty - silně, slabě aj. U melodických nástrojů poznávají výšku tónů, kdy rozlišují tóny hluboké a vysoké. Hra na nástroj neplní jen funkce hudební, ale dochází k rozvoji sociálního citění, tolerance vůči ostatním, kooperace, soudržnosti a sounáležitosti dětí v kolektivu.

5.1 Cíle hry na nástroje Orffova instrumentáře

- *„Rozvoj tvořivosti, představivosti,*
- *Rozvoj sluchových schopností – rozlišování zvuků a tónů*
- *Schopnost rozpoznávat vlastnosti tónu – výška, barva, síla, délka tónu*
- *Rozvoj rytmického citění*
- *Rozvoj jemné motoriky, koordinace pohybů*

- *Rozvoj estetického vnímání*
- *Schopnost vyjádřit hrou vlastní pocity*
- *Pěstování souhry. Rozvoj sociálního cítění a spolupráce*
- *Cvičení soustředění, postřehu*
- *Motivace k aktivní hře na vlastní hudební nástroj.“*

(Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání, 2006, str. 101)

Nástroje Orffova instrumentáře se dělí na dvě skupiny. První skupinou jsou nástroje rytmické a druhou melodické. V mateřské škole se doporučují rytmické hudební nástroje, protože hra na ně a manipulace s nimi je pro děti dostupná a jednoduchá. Nástroje jsou vyráběny z různých materiálů, jsou různě barevné a tím pro děti zajímavé.

Před začátkem hraní musíme děti s nástroji seznámit, pojmenovat je a ukázat metodiku hry. Veškerý kontakt zprostředkovává učitelka. První kontakt je vizuální a sluchový. Děti vidí, jak nástroj vypadá, jak se na něj hraje, a slyší zvuk.

6. SEZNÁMENÍ S HUDEBNÍMI NÁSTROJI

Hru na nástroj můžeme využívat jako součást příběhu. Dále může me s nástroji hrát různé hry. Např. schováme dětem nástroj po třídě a kdo ho najde první, tak ho rozezní. Můžeme schovat nástroj i pod deku, kde jej děti prostřednictvím hmatu hledají mezi předměty denní potřeby. Děti mohou nástroje hledat i dle zvuku (např. postavíme dítě doprostřed třídy se zavřenýma očima a v nějaké části místnosti rozezníme nástroj, dítě po zvuku nástroj poznává či jej hledá. Můžeme dělat i dialogy nástrojů (např. jsou vybrány dvě děti, které na sebe zvukem reagují). Děti mohou i nástroje poslouchat a říkat, co jim daný zvuk připomíná.

7. PŘEHLED HUDEBNÍCH NÁSTROJŮ

7.1 Rytmické nástroje

Rytmické nástroje by měly být v mateřských školách využívány více než melodické, na které by děti předškolního věku měly hrát jen výjimečně. Mezi rytmické nástroje jsou nejčastěji řazeny:

- Hůlky
- Rámový bubínek
- Tamburína
- Dřevěný blok – rourový bubínek
- Triangl
- Činel
- Prstové činelky
- Rolničky
- Rumba koule
- Tympány

7.1.1 Hra na rytmické nástroje

Jde o stejný princip jako při hře na tělo. Na začátku je nutné zahrát pár jednoduchých rytmů, kdy je dobré využívat rytmy, které si děti vyzkoušely při hře na tělo. Nejlepší nástroje na začátek jsou hůlky a bubínky. Z hudebních her využíváme ozvěnu, řetěz, otázku a odpověď.

7.2 Melodické nástroje

Melodické nástroje využívají především děti staršího školního věku. Mezi melodické nástroje, které jsou nejvíce využívány, patří:

- Zvonkohry
- Metalofony
- Xylofony

7.2.1 Hra na melodické nástroje

Pro děti předškolního věku je jejich používání velmi složité. Melodické nástroje dotvářejí atmosféru a zvukomalbu. Pokud chceme, aby děti hrály na melodické nástroje, necháme jim připravené jen dva nebo tři kameny, které potřebujeme k doprovodu.

8. VÝVOJ A VÝROBA HUDEBNÍCH NÁSTROJŮ

8.1 Vývoj

Již pravěký člověk se hudebně projevoval a dokonce užíval primitivní nástroje. Nástroje mohly být strunné, dechové a bicí. V muzeích jsou k vidění nástroje, které byly vyrobeny z kostí a kamenů. Jedná se o píšťaly ze sobích kostí, jež dávaly signály při nebezpečí či udávaly pokyny k boji a lovu. Později se píšťaly zdokonalovaly a měly již více otvorů - jeden či dva, což svědčí o tom, že sloužily při hudbě. Doba kamenná přináší nástroje šramotivé, mezi které patří škrabka, která má na sobě zuby, přes které se přejíždělo trsátkem. Z této doby jsou nalezena i hliněná chřestítka, což dokazuje, že již člověk pravěký měl zálibu v hudbě. Hliněné bubny a dávnověké gongy ze šedozeleného kamene doplňují nejstarší dochovaný instrumentář. (Jiránek, 1979)

Doba bronzová přináší velký pokrok, a to zejména v tom, že se vedle dechových a hranových nástrojů objevují již nástroje nátrubkové. Vrcholem této doby je tzv. lur, což je roh, který je dvakrát do dvou rovin zahnutý a má talířovité ukončení. Lur vydává sedmnáct až čtyřadvacet znějících tónů.

V době železné se objevují první strunné nástroje, které jsou ale dochované pouze na obrázcích. Nejspíše existovaly hudební tyče, luky a vícestranné lyry. Pravěká kultura vytvořila tři základní typy nástrojů, a to nástroje strunné, dechové a bicí.

Mezi vyspělé hudební kultury patřila kultura čínská a japonská, dále pak sumerská a babylonská. Řecká hudba přináší nové dějiny evropské hudby. Základ v hudební kultuře položila Asie, ze které čerpá inspiraci i antika. Mezi hlavní řecké nástroje patřily kithara, aulos a lyra. Kithara a lyra jsou strunné drnkací nástroje, kdy kithara je brána jako nástroj vznešenosti a hra na ni byla velmi náročná. Hra na lyru byla snadnější, a proto se na ni hrálo v domovech, při výuce i zábavě. Aulos je v podstatě předchůdce hoboje.

Součástí helénské kultury byla řecká hudba, která přinesla do Říma řecké nástroje. V Římě měli jednoduchou plátkovou píšťalu, zvanou tibia. Římská pěchota používala signalizační nástroj, který vypadal jako rovná kovová trubka a nazýval se

tuba. Roh, který byl kruhově zatočený, se zase jmenoval buccina. V Římě se také zdokonalily varhany, které byly regulovány vodním sloupcem a říkalo se jim hydraulos.

Z těchto dob se bohužel nezachovaly žádné nástroje. Všechny nástroje pravěké i starověké jsou nám známy pouze z obrázků. Jen výjimečně se našly řezané rohy ze slonoviny, kterým se říkalo olifanty. (Hejzlar, 1979)

Na rozhraní prvního a druhého tisíciletí se vyskytovaly především nástroje vojenské a lovecké. Byl nalezen i Rolandův roh Olifant, na který Roland zatroubil po marném boji.¹

I gotika přinesla mnoho nových nástrojů, které byly viděny hlavně na iluminacích a nástěnných malbách. Starým drnkacím nástrojem keltského původu byl cwrth neboli chrotta. Známým mechanickým nástrojem je niněra. Strunný smyčcový nástroj byl trumšajt, ale základním nástrojem je fidula. Mezi drnkací nástroje patřila harfa, ke které se přidalo české křídlo – ala bohemica i trsací cetera. Z dechových nástrojů se nejvíce vyskytují flétny, pumorty a šalmaje. Vznikají skupiny cinků, což jsou nátrubkové nástroje s dírkami. Prastarým nástrojem jsou dudy. Z bicích se zase objevují kotle, triangl, rolničky a zvonky. Již v 15. století se objevuje cembalo a klavichord.

Renesance přinesla velký nárůst nových nástrojů. Došlo k rozkvětu hlavně nástrojů dřevěných dechových. Vznikly rackety, sorduny či tartolty. Kolem roku 1500 vznikl basový nástroj, kterému se říkalo viola da gamba. V 16. století se z violy da braccio vyvinuly housle. Díky houslím začal novověk hudebních nástrojů. Důležitým mezníkem je vznik kladívkového klavíru, který sestrojil Ital Bartolomeo Cristofori. (Světém hudebních nástrojů, 1979)

¹ Píseň o Rolandovi. Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2015-06-21]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Píseň_o_Rolandovi

8.2 Výroba

8.2.1 Nástroje zvukové a primitivní tónové

Jde o destičkové nebo kladívkové klapačky, řehťačky, hrkačky či mechanizované trakaře. Tyto nástroje vydávají ostré zvuky. Do této skupiny patří i dětská chrastítka, různé poplašné a signální železné tyče, desky, zvony aj. Nejrozšířenějším lidovým nástrojem je bukál zvaný bzučák, bukač, fanfrnoch. Rezonátorem býval hrnec, malý soudek a dřevěná koněvka. Jednoduché nástroje, které nevyžadují velké úpravy, poskytuje příroda. Dá se hrát na listy, stébla trav a obilí, lodyhy pampelišek, kůru, proutky aj. (Režný, 1975)

8.2.2 Hudební nástroje retné – hranové

Mezi nástroje retné – hranové řadíme:

- Píšťaly

Píšťaly byly vyráběny z různých materiálů - stébla, rákos, bambus, kůra stromů, dřevo, kost, hlína a později i kov. Nejprve vydávala píšťala pouze jeden tón, poté se dělaly píšťaly s několika tónovými otvory.

- Flétna

Některé píšťaly, které jsou zdokonalené a více tónové, přecházejí v jednoduché flétny. Nejdříve se objevují flétny podélné či zobcové. Prvotně byly vyrobeny z jednoho kusu dřeva, postupně jsou zhotovovány z více částí - ze dvou až tří. Flétnu tvoří zobcová hlavice, části s osmi prstovými otvory - sedm horní a jeden palcový spodní a někdy i spodní nálevkovitý korpus. V hlavici je seříznutý špalíček, do kterého je vháněn vzduch. Z příčné píšťaly se vyvinula flétna příčná, ve které se nachází otvor z vnější strany.

8.2.3 Hudební nástroje retné - nátrubkové

Mezi nástroje retné – nátrubkové patří především:

- Rohy a trouby

Rohy a trouby jsou využívány při slavnostních příležitostech.

- Hlásné rohy

Ponocenské a pastýřské, které jsou vyhotoveny z kravského nebo volského rohu prostým odříznutím hrotu a úpravou otvoru. Později se vložil dřevěný či kovový nátrubek.

- Pastýřská trouba

Vyráběli si je pastýři sami na pastvách, a to z jedle nebo silnější větve. Dřevo se muselo rozpůlit, vydlabat a spojit pryskyřicí.

- Lesní roh

Sloužil k signálním účelům při lovu, při fanfárách i různých slavnostních příležitostech. (Lidové hudební nástroje v Čechách, 1975)

8.2.4 Hudební nástroje jazýčkové

Mezi jazýčkové nástroje můžeme řadit:

- Klarinet

Na začátku měl sedm prstových otvorů a dvě klapky, později se zdokonaloval až do dnešní podoby.

- Šalmaj – hobo

„Šalmaj je dřevěný dechový nástroj s dvojitým plátkem (strojkem) a kónickým vývrtem. Je předchůdcem hoboje a anglického rohu. V mnoha zemích přetval v rozličných podobách do současnosti a je hojně využíván v tradiční lidové hudbě.“²

- Dudy

Na začátku měly dudy krátkou nafukovací trubici připevněnou k měchu, z něhož byla vyvedena jednoduchá či dvojitá píšťala. Později bylo zdokonalováno ladění, tónový rozsah i zdobení.

8.2.5 Hudební nástroje vzduchové vícehlasé

K nástrojům vzduchovým vícehlasým patří:

² Šalmaj. Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2015-06-19]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Šalmaj>

- Harmonika měchová

Malá helikonka byla zdokonalována do podoby knoflíkové či pianové harmoniky s několika rejstříky.

- Harmonika foukací (dechová)

Foukací harmonika je vyrobena na principu starého čínského jazýčkového nástroje, který se jmenuje sheng. Brzy se rozšířila jako oblíbený dětský nástroj.

8.2.6 Hudební nástroje strunné drnkací a trsací

- Harfa

Harfa je nejstarší a nejrozšířenější nástroj, který se vyskytoval v různých tvarech a typech. Jde o strunný drnkací nástroj trojúhelníkového tvaru, který nemá hmatník a výška tónů je dána délkou, silou a napětím jednotlivých strun.

8.2.7 Hudební nástroje úderné

- Cimbál

Velikost cimbálu je různá. Záleží na materiálu, technických a konstrukčních možnostech a dovednostech výrobce, což se projevovalo i na kvalitě. Cimbál má struny, které se rozeznávají dřevěnými paličkami.

8.2.8 Hudební nástroje smyčcové

Mezi hudební nástroje smyčcové řadíme:

- Skřipky (dyndy)

Skřipky tvoří samostatnou zajímavou skupinu smyčcových nástrojů. „Skřipky jsou dlabané z jednoho kusu javorového dřeva (hlavice, krk i korpus), vrchní smrková deska je klenuta do mírného půlkruhu a proříznuta dvěma obdélníkovými otvory. Unikátním rysem nástroje je pak jeho specifický, skřípavý zvuk, kterého bylo dosaženo zvláštní ‘zubatou’ kobylkou.“³

- Housle

³ Skřipky. Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2015-06-19]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Skřipky>

Housle patří mezi nejdůležitější smyčcový nástroj. Sdružovaly se s dudami, píšťálami, cimbálem a laděním se jim přizpůsobovaly.

- Trumšajt

Měl tvar trojbokého a čtyřbokého jehlanu, sestrojeného z prken. Nástroj dosahoval do výšky člověka a hrálo se na něj ve stoji.

- Vozembouch

Nástroj zdůrazňující rytmus. Je sestrojen z dřevěné tyče, nafouknuté měchuřiny, někdy z plechovky, napnuté struny, činelů, rolničků či pukliček. Hraje se na něj úderem o zem a smyčcem či zubovitou holí. (Režný, 1975)

8.2.9 Hudební nástroje kolové - třecí

- Niněra

Jde o mechanizovaný strunný nástroj, který se rozezvučí třecím smyčkovým mechanismem. Ovládá se pravou rukou hráče. Levá ruka zkracuje délku melodické struny.

8.2.10 Mechanické hudební nástroje

- Hudební automaty

Mezi nejznámější hudební automaty patří kolovrátky neboli flašinetky. Jde o hrací stroj ovládaný otáčením kliky. Mezi další mechanické nástroje je zařazován orchestrion, který již není ovládán klikou a hraje valčíky, různé pochody, polky i vážné skladby.

8.2.11 Ostatní hudební nástroje v lidovém prostředí

- Kytara a ostatní drnkací nástroje - byly často používány různé druhy louten, lyr a citer. V dnešní době jsou používány mandolíny, banja, harfy a cembala.⁴

⁴ Drnkací nástroj. Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2015-06-21]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Drnkací_nástroj

- Ostatní nátrubkové nástroje - trubka, křídlovka, baskřídlovka, kornet, piccolo, lesní roh, melafon, eufonium, tuba, pozoun (trombon), barokní pozoun, heligon, bombardón, suzafon, alpský roh.⁵

⁵ Žest'ový nástroj. Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2015-06-19]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Žest'ový_nástroj

9. OZVUČNÉ PŘEDMĚTY

Ozvučné předměty jsou pomocníkem při pěstování senzomotorického učení. Manipulace s různými předměty, které vydávají zvuky, je pro děti silný motivační impulz, kterým se rozvíjí kreativní myšlení a zvuková, pohybová i rytmická představivost. K rozvoji senzomotorického učení napomáhá i výroba ozvučných předmětů, při které je důležitá manuální zručnost a představivost, jež se využívá při úpravách a výběrech materiálů. Používáním ozvučných předmětů dochází k rozvoji rytmického cítění, děti mají příležitost projevit se a mají možnost vícehlasé souhry. Ozvučné předměty dětem nabízejí i rozvoj tonálního a harmonického cítění, vzniká prostor pro sluchovou analýzu a upevňování správných návyků dýchání. (Hudba a pohyb ve škole, 2005)

9.1 Plastové láhve

Plastové lahve se využívají při procvičování správné dechové funkce, která je důležitá v pohybovém projevu a je předpokladem dobrého mluvního i pěveckého projevu dětí. Rozezníváním lahve se procvičuje hluboké břišní dýchání a díky držení lahve v obou rukách s lokty od těla se zabraňuje zvedání ramen při nádechu. Dechová cvičení s plastovou lahví patří mezi výborné relaxační hry, při kterých se pomalu dýchá, což snižuje napětí dětí. Pro rozeznění lahve se musí zvládnout správná technika.

„Postup při ozvučení láhve:

Hranu hrdla láhve přiložíme kolmo pod spodní ret a lehkým výdechem vzduchu přes hranu láhvevého otvoru rozezníme vzduchový sloupec, který je uvnitř. Ozve se tón, zvukomalebně připomínající houkání parníku, u menší láhve houkání lokomotivy nebo troubení automobilu. Plastové lahve lze naladit vodou na potřebné tóny vzhledem k tónině písně nebo skladby.“ (Jenčková 2005)

Plastové láhve naplněné vodou jsou dobře využitelné pro rytmické přelévání nebo potřásání při doprovodu písní. Prázdné láhve je možné použít jako bicí nástroje. Úderem prstů či dlaně se rozeznívají a jelikož jde o zvuky menší intenzity, jsou dobře využitelné ve větších skupinách dětí. V kombinacích různých rytmů a velikostí se skvěle

hodí k doprovodu k písňím, skladbám a k rytmické improvizaci. Děti mohou objevovat různé způsoby rozeznívání a držení lahví, čímž se zdokonaluje jemná motorika, zvyšuje se citlivost pro hudebně výrazové prostředky - dynamické, rytmické a tempové.

9.2 Pákový louskáček

Pákový louskáček je pro děti velmi zajímavý, protože svojí nezvyklostí aktivizuje pozornost dětí a motivuje je k rytmickým hrám. *„Rytmická hra s pákovým louskáčkem je vstřícná smyslové vnímavosti dětí mladšího školního věku, stimuluje jejich spontánní motorický projev a specifický zájem o manipulaci s předměty, rozvíjí rytmické cítění a rysy hudebně kreativního myšlení. Jako názorná a neotřelá pomůcka je znějící louskáček též vítanou relaxační příležitostí i vhodným prostředkem k výchově vědomé pozornosti a koncentrace dětí na zadaný rytmický úkol. (Jenčková, 2005)*

Pákový louskáček je dokonalá pomůcka při hře na nepřízvučné doby taktové, tzn. swingování, které ožíví instrumentální doprovody.

9.3 Ořechové skořápky

Skořápky od kokosových a vlašských ořechů, lískových oříšků i pistácií lze používat jako bicí nástroje při doprovodech písni. Hraje se skořápkami o sebe a jelikož nemají velkou intenzitu, je vhodné využívat tuto hru ve velkých skupinách dětí. Hra na kokosové skořápky připomíná klapot koňských kopyt, datla, dřeváků či mlýnku a hodí se do písni s touto tematikou.

9.4 Dřevěné tužky

Dřevěné tužky se využívají jako bicí nástroj, buď hrou o sebe, či o dřevěnou podložku.

9.5 Igelitové pásky

Rytmičkým třením dlaní o sebe vydávají igelitové pásky příjemný šustivý zvuk.

9.6 Papírové archy

Znějícím předmětem může být i papírový či novinový arch. Lze s ním libovolně manipulovat - nejčastěji jde o mačkání, trhání, rychlé kmitání či tření v dlaních. Tyto zvuky se výborně hodí do doplnění počasí - vítr, déšť, bouřka, hromy, křupající sníh aj. Pro děti jde o vhodnou relaxační hru či senzomotorickou etudu.

9.7 Chrastidla

Znějící rekvizitou při pohybovém projevu mohou být chrastidla. Využívají se při tanci, kdy se dají potřásat do rytmu. Děti si chrastidla mohou vyrábět samy a různě je obměňovat. Jde o litofóny, což jsou chrastidla s dutinou, která je naplněna různým materiálem, například pískem, rýží, korálky, hrachem atd. Využívat se dají i různé plechovky, krabičky či bambusové tyče. Mezi chrastidla můžeme zařadit i prázdné tuby od šumivých vitamínů, které jsou zátkou uzavřeny, naplněny a vydávají jemné zvuky, které mohou připomínat déšť či vločky. Bambusové tyče různých průměrů a délek, které naplňujeme rýží a převazujeme pergamenem, vydávají zvuky různých výšek. Využívají se jako chrastidla či se rozeznívají pomalým přesýpáním a jsou napodobeninou exotického nástroje, kterým je dešťová hůl. Tyto hole mají relaxační účinky, ale dají se využívat i k různým soutěžím na citlivost sluchu. Chrastidla se dají využívat při poskocích s pevně drženým chrastidlem, v kyvadlovém pohybu s předměty, při předávání obloukem před tělem z ruky do ruky, krouživým potřásáním či koulením chrastidla po zemi.

9.8 Velikonoční řehtačka

Velikonoční řehtačka dělá doprovod při velikonočních říkadlech a písničkách. Ve třídě se používá ke zvukomalebnému efektu v mezihrách, protože je to velmi hlučný nástroj. Ve třídě se využívá jiná technika hraní. Jde o to, že se nástroj uchopí za hlavní korpus a druhá ruka pomalu otáčí rukojetí.

9.9 Kuchyňské předměty

Vidličky či lžičky jsou dobře využitelné svým kovovým zvukem. Skladby či písničky ožijí a dokreslí celkovou atmosféru skladeb. Dalším dobře využitelným předmětem jsou skleničky, které se vodou vyladí na potřebné tóny. Hrát se dá cinkáním lžičky o sklo či krouživými pohyby navlhčeného ukazováčku. Mezi další předměty lze zařadit vařečky, struhadla, hrnce, pokličky aj.

9.10 Plechové krabičky

Prázdné plechové krabičky jsou výborným ozvučným předmětem. Vydávají krátké, kovové zvuky. Plechové krabičky se výborně hodí k doprovodu písničky jako bicí nástroj. Krabičky se drží jednou rukou, nebo mohou být položeny na stole a hra probíhá rukou, prsty či paličkami. Plechové krabičky s gumičkou jsou vhodné na drnkání, jelikož je přes krabičku natažená gumička, na kterou se hraje. Krabičky se mohou i různě plnit, třeba sypaným čajem, kdy dochází k jemnému ozvučení potřásáním. (Hudba v současné škole výběrová řada: Rozmarné počasí 1. díl, 2011)

PRAKTICKÁ ČÁST

10. CÍLE A HYPOTÉZY VÝZKUMU

1. Cíl: Zjistit, zda učitelky MŠ hrají na nástroje a jaké se nejvíce používají.
2. Cíl: Zjistit, jaká je vybavenost školek Orffovými nástroji.
3. Cíl: Zjistit, zda učitelky MŠ používají hudebně-didaktické pomůcky a zda si samy vyrábějí hudební nástroje.
4. Cíl: Zjistit, jaké materiály učitelky nejvíce používají, z čeho čerpají inspiraci.

K cílům jsem zvolila tyto hypotézy:

Hypotéza č. 1

Učitelky používají hudební nástroje. Nejvíce je využíváný klavír.

Hypotéza č. 2

Mateřské školy jsou dostatečně vybaveny hudebními nástroji.

Hypotéza č. 3

Učitelky si samy vyrábějí hudební nástroje a používají hudebně-didaktické pomůcky.

Hypotéza č. 4

Učitelky nejvíce čerpají inspiraci z internetu.

11. DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ

K dotazníkovému šetření bylo odesláno 100 dotazníků a bylo získáno 91 vyplněných. Cílovou skupinou byly učitelky v mateřských školách. Dotazník obsahuje 19 otázek.

V grafu jsem vyhodnotila otázky, které jsou pro moji bakalářskou práci nejdůležitější, a vybrala jsem i otázky, u kterých mě zajímaly výsledky.

Otázky z dotazníku:

Otázka č. 1 Věková rozmanitost učitelek.

Otázka č. 2 Jak dlouho jste učitelkou v mateřské škole?

Otázka č. 3 Uvedte pořadí od 1 - 4 jaké činnosti používáte nejčastěji?

Otázka č. 5 Hrajete na hudební nástroj? (Pokud ano, tak na jaký – jaké?)

Otázka č. 8 a č. 9 Máte Orffovy nástroje a používáte je při pedagogické práci?

Otázka č. 10 Jaké Orffovy nástroje máte v MŠ (ve třídě)?

Otázka č. 11 Máte v mateřské škole i jiné hudební nástroje? (Pokud ano, tak jaké?)

Otázka č. 13 Využíváte při hudebních činnostech netradiční hudebně-didaktické pomůcky? (jako např. igelitové sáčky, skleničky, krabičky aj.) (Pokud ano - jaké?)

Otázka č. 14 Vyrábíte si nástroje sama? Pokud ano, vyjmenujte, jaké jste vyrobila (z čeho jsou vyrobeny).

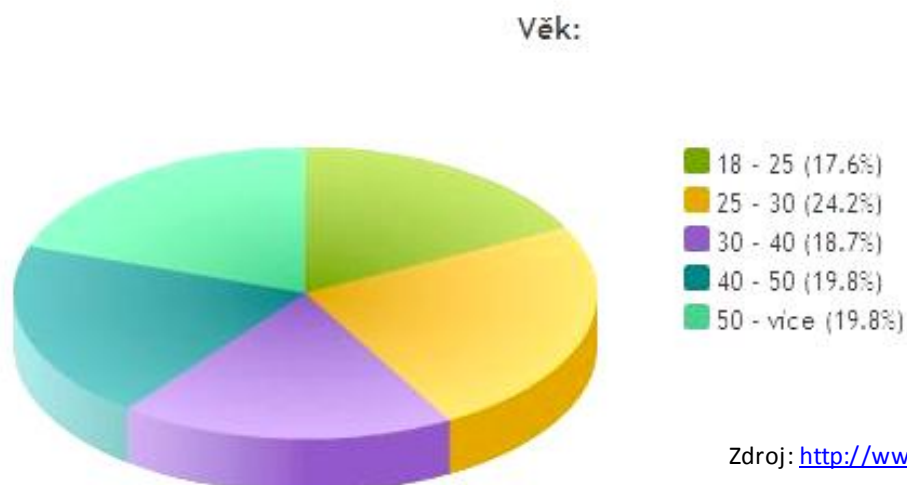
Otázka č. 15 Využíváte s dětmi více melodické nebo rytmické nástroje?

Otázka č. 16 Kde hledáte náměty pro hudební činnosti? (více možných odpovědí)

Otázka č. 17 Prosím, vypište knihy, odkazy na internetu či semináře, které byste doporučila.

Otázka č. 18 Máte nějakou činnost, kterou děláte s dětmi nejraději? (pokud ano, napište příklad z praxe)

Graf 1: Věková rozmanitost učitelek (otázka č. 1)

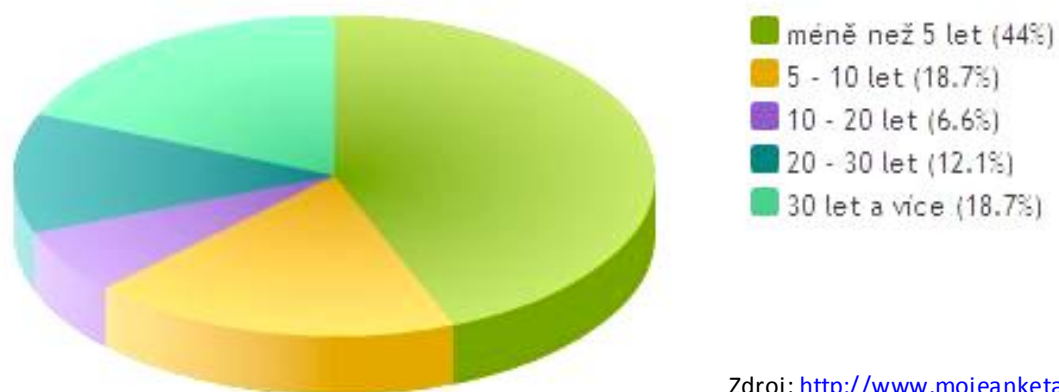

Zdroj: <http://www.mojeanketa.cz/>

Zajímalo mě, jaká věková rozmanitost je u učitelek mateřských škol. Je zajímavé, že věkové kategorie jsou vyrovnané a že v mateřských školách dostávají příležitost i mladší učitelky. Z procentuálního hlediska je patrné největší zastoupení v kategorii 25-30 let, tj. 24,2% (22 dotazovaných), a naopak nejmenší zastoupení získala kategorie 18-25 let, tj. 17,6% (16 dotazovaných). Nejvíce vyrovnané jsou potom věkové kategorie 40-50 let a 50 a více, což činilo 19,8% (18 dotazovaných).

Graf 2: Jak dlouho jste učitelkou v mateřské škole? (otázka č. 2)

Jak dlouho jste učitelkou v mateřské škole?

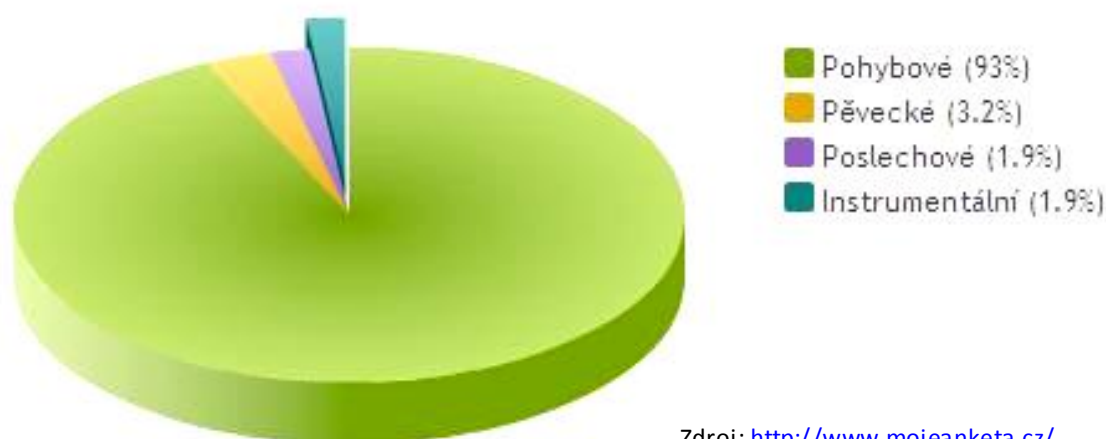
Zdroj: <http://www.mojeanketa.cz/>

Z výše uvedeného grafu je patrné, že 44% dotazovaných, tj. 40 učitelek, pracuje v mateřské školce méně než 5 let. Naopak 18,7% dotazovaných má praxi 30 let a více.

Graf 3: Uveďte pořadí od 1 - 4 jaké činnosti používáte nejčastěji? (otázka č. 3)

Níže uvedený graf můžeme označit jako prostorový, kdy čím výše se nachází odpověď, tím je pro respondentku důležitější.

Pohybové	1	139
Pěvecké	2	175
Poslechové	3	297
Instrumentální	4	299

Zdroj: <http://www.mojeanketa.cz/>

Z odpovědí jsem zjistila, že nejoblíbenější jsou pohybové činnosti a nejméně oblíbené jsou instrumentální a poslechové, které jsou na tom téměř stejně. Je škoda, že všechny tyto činnosti nejsou vyrovnané, protože všechny jsou v MŠ stejně potřebné.

Otázka č. 5 Hrajete na hudební nástroj? (Pokud ano, tak na jaký - jaké)

Z dotazníku jsem zjistila, že z 91 učitelek pouze 6 učitelek nehraje na žádný nástroj. Nejvíce používaný je klavír.

Tab. 1: Záznam odpovědí na uzavřené otázky v dotazníku učitelek MŠ

Využívané nástroje	Počet odpovědí
Klavír	74
Flétna	46
Kytara	36
Housle	5
Harmonika	4
Jiné nástroje - violoncello	1
Na nástroj nehraje	6

Zdroj: vlastní

Z 91 učitelek hraje na klavír 74 učitelek, což je 67,34%, na flétnu 46 učitelek, což činí 41,86%, a na kytaru hraje 32,76%. Z 91 učitelek nehraje 6 učitelek na žádný hudební nástroj, tj. 5,46%. Na klavír a flétnu hraje 17 učitelek, tedy 15,47%, na klavír, kytaru a flétnu hraje 20 učitelek, což je 18%. Na víc jak 4 nástroje hraje 6 učitelek, což činí 5,46%.

Grafy 4 a 5: Máte Orffovy nástroje a používáte je při pedagogické práci?

(otázky č. 8 a 9)

Máte v mateřské škole (ve vaší třídě) Orffovy nástroje?

Zdroj: <http://www.mojeanketa.cz/>

Používáte Orffovy nástroje při pedagogické práci?

Zdroj: <http://www.mojeanketa.cz/>

Na tyto dvě otázky odpovědělo 95,6% dotazovaných, tzn. 87 učitelek, a to tak, že mají ve třídě Orffovy nástroje a že je používají při své pedagogické práci. Orffovy nástroje nemá a nepoužívá 4,4% dotazovaných, tj. 4 učitelky.

Výše uvedené dva grafy mě velmi mile překvapily. Očekávala jsem, že učitelů, kteří nemají či nepoužívají Orffovy nástroje, je mnohem více. Je vidět, že hra na nástroje a hudební výchova celkově získává větší oblíbenost a učitelky se jí přestávají obávat.

Otázka č. 10 Jaké Orffovy nástroje máte v MŠ (ve třídě)?

Pro dotazované učitelky jsem připravila nápovědu:

Orffovy nástroje se dělí na: rytmické bicí (ozvučná dřívka, dřevěný blok, rourový bubínek, prstové činelky, triangel, ruční bubínek, bongu, rumba koule, činel s paličkou, rolničky, tamburína) a nástroje melodické bicí (xylofon, metalofon, zvonkohra).

Tab. 2: Záznam odpovědí na uzavřené otázky v dotazníku

Výskyt Orffových nástrojů v MŠ	Počet odpovědí
Orffovy nástroje - sestavy	85
Nemají žádné	3
Jen rytmické nástroje	2
Nevyjádřila se	1

Zdroj: vlastní

Zjistila jsem, že v dnešní době jsou mateřské školky výborně vybaveny Orffovými nástroji. Celkem 85 učitelek, tj. 77,35%, má ve třídě celou sestavu Orffových nástrojů, jen rytmické nástroje má 1,82% učitelek, tj. 2 učitelky, a 3 učitelky Orffovy nástroje vůbec nemají, tj. 2,73%. Jedna učitelka se nevyjádřila (0,91%).

Otázka č. 11 Máte v mateřské škole i jiné hudební nástroje? (Pokud ano, tak jaké)?

Touto otázkou jsem chtěla zjistit, zda se ve školách vyskytují i jiné třeba zvláštní nástroje. Samozřejmě mi přišla spousta odpovědí, ve kterých se nejčastěji vyskytovaly klavíry, kytary, housle, flétny, harmoniky, ale našly se i zajímavé nástroje, které jsem se rozhodla najít a ukázat. Jde o africký buben, drumben, plastové roury neboli bobotubes, klapačku, bonga a dešťovou hůl (viz Příloha č. 1).

Otázka č. 13 Využíváte při hudebních činnostech netradiční hudebně-didaktické pomůcky? (jako jsou igelitové sáčky, skleničky, krabičky aj.); (Pokud ano - jaké?)

Z 91 dotazovaných hudebně-didaktické pomůcky využívá 71 učitelek, tj. 64,61%, a 20 dotazovaných, tj. 18%, je nepoužívá. V tabulce jsem shrnula odpovědi, jaké materiály či jaké věci učitelky využívají při své práci, a do tabulky jsem rovněž přidala procentuální vyjádření.

Tab. 3: Záznam odpovědí na uzavřené otázky v dotazníku

Netradiční hudebně-didaktické pomůcky	Počet odpovědí	Procentuální vyjádření
Sáčky	20	18%
Krabičky	19	17,29%
Láhve	18	16,38%
Obaly od Kinder vajíček	17	15,47%
Skleničky	13	11,83%
Dřívka, klacíky, kostky	13	11,83%
Kuchyňské náčiní - lžičky	10	9,1%
Kuchyňské náčiní - vařečky	9	8,19%
Kuchyňské náčiní - pokličky	6	5,46%
Ořechy a skořápky	9	8,19%
Ruličky	6	5,46%

Plechovky	6	5,46%
Víčka	3	2,73%
Hřebeny	3	2,73%
Tuby od léků	3	2,73%
Papír	3	2,73%
Mezi další používané věci patří	zvonky, židle, pumpička, tužky, krabičky od zápalek, kladívko, bačkory, prádelní guma, kelímky, bambusové tyče aj.	

Zdroj: vlastní

Tabulku konkrétních odpovědí uvádím v Příloze č. 2.

Ač jsem se domnívala, že výše uvedené pomůcky využívají všechny učitelky mateřské školky, výsledek mého šetření byl jiný. I přesto jsem ale ráda, že se učitelky snaží vnést do MŠ i jiné, zajímavé a neobvyklé věci, které děti baví a zaujmou je. Doufám, že i nadále v tom budou učitelky pokračovat a snažit se nalézat nové pomůcky, kterými ožíví svoji práci.

Otázka č. 14 Vyrábíte si nástroje sama? Pokud ano, vyjmenujte, jaké jste vyrobila (z čeho jsou vyrobeny)

Z 91 dotazovaných si 58, tj. 52,78%, učitelek samo vyrábí nástroje a 33 učitelek, tj. 30,03%, nikoliv.

Z tabulky je patrné, čím jsou nástroje nejčastěji plněny, protože materiály se shodují s otázkou č. 13 (viz tabulka č. 3).

Tab. 4: Záznam odpovědí na uzavřené otázky v dotazníku

Druh náplně hudebních nástrojů	Počet odpovědí
Rýže	15
Luštěniny - čočka, hrášek, fazole	10
Voda	9
Přírodniny	6
Kamínky	6
Korálky	5
Různá semínka	4
Písek	3

Zdroj: vlastní

Tabulku konkrétních odpovědí uvádím v Příloze č. 3.

Některé nástroje jsou velmi zajímavé, a proto jsem se rozhodla, že zveřejním odpovědi učitelek, které mě zaujaly. Na otázku Vyrábíte si nástroje sama? Pokud ano, vyjmenujte, jaké jste vyrobila (z čeho jsou vyrobeny) učitelky odpovídaly:

Dotazník č. 4: „Ta štěrchadla (rulička, krabičky s rýží, svazek rolniček a zvonečků, nepotřebné klíče) a ‘mlaskala’ jsem suchým zipem.“

Dotazník č. 14: „Ano, do krabiček od sýru nebo čaje nasypu rýži a oblepím páskou, pak si je děti pokreslí nebo polepí barevnými páskami.“

Dotazník č. 15: „Společně s dětmi - kelímek od jogurtu, nasypeme např. čočku a pořádně pevným papírem zalepíme. Po té kašírujeme a domalujeme akrylátovými barvami. Učitelka přelakuje. Dají se využít i kulaté krabičky od sýrů, ruličky od papírových utěrek. Učitelka sama - kaširovala jsem žárovku. Až má dostatečnou vrstvu, klepnu s ní a střepy krásně zní.“ To je vážně zajímavé. Líbí se mi, že učitelky experimentují a objevují nové možnosti (pozn. autorky).

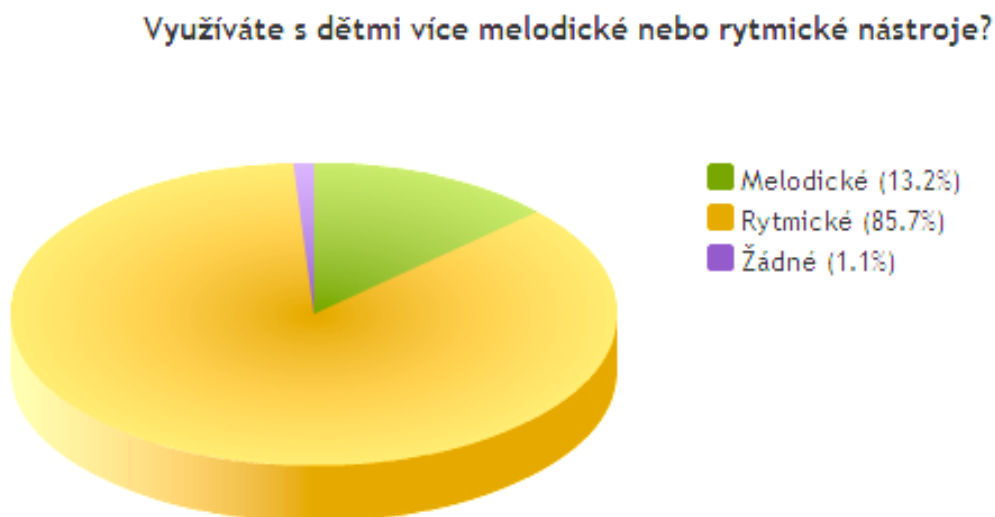
Dotazník č. 34: „Ano hudebně didaktické - z papírových krabic (kytara, housle), z květináčů zavěšených na ramínku (zvonkohra), z krabiček od sýrů (BUBÍNKY), z květníků (zvoneček).“

Dotazník č. 90: „Zátky od PET lahví (jako kastaněty), říkáme jim 'klapuše'.“ Pro děti je velkým přínosem, že si učitelky vymýšlejí i své názvy. Učitelská fantazie, představivost a tvořivost nezná hranice a to je příjemné zjištění. (pozn. autorky).

Ještě bych ráda zveřejnila odpověď z dotazníku č. 23, která mě nepotěšila, spíše zamrzela: „Zatím ne - vystačila jsem si s dostupnými materiály v mateřské škole.“ a to mi přijde jako velká škoda.

Graf 6: Využíváte s dětmi více melodické nebo rytmické nástroje? (otázka č. 15)

V mateřských školách by se měly používat převážně jen rytmické nástroje. Tento graf nám ukáže, jaké nástroje jsou využívány v mnou vybraném vzorku.

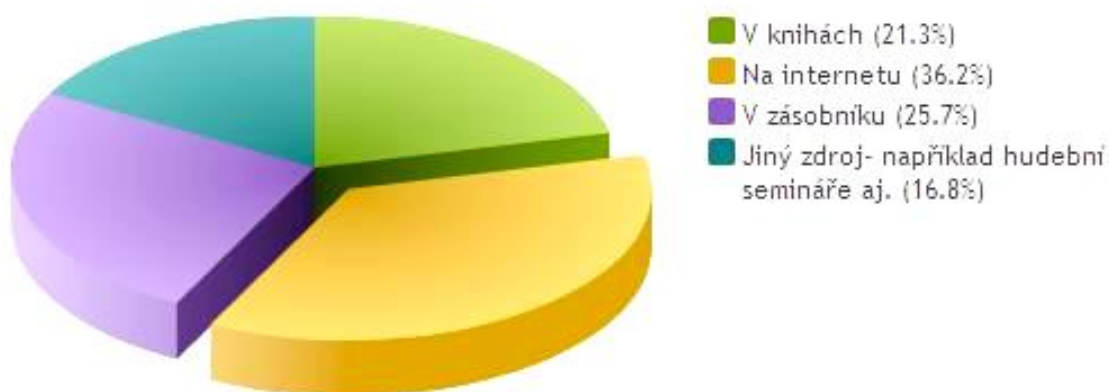
Zdroj: <http://www.mojeanketa.cz/>

Z grafu vyplývá, že ve školkách jsou celkem jednoznačně používány rytmické nástroje, a to z 85,7%. Takto odpovědělo celkem 78 učitelek. Více melodické nástroje využívá 12 učitelek, tj. 13,2%. Jedna učitelka odpověděla, že žádné nástroje nevyužívá, tj. 1,1%.

Graf 7: Kde hledáte náměty pro hudební činnosti? (více možných odpovědí)

otázka č. 16

Kde hledáte náměty pro hudební činnosti?

Zdroj: <http://www.mojeanketa.cz/>

Výsledek této otázky mě překvapil. Zdroje, které učitelky používají, jsou celkem vyrovnané. Čekala jsem, že na internetu hledá inspiraci mnohem více učitelek, ale jsem ráda, že jsou využívány i jiné zdroje, protože se náměty mění a přibývají skvělé nápady, které jsou pro školky výborně využitelné.

Otázka č. 17 Prosím vypište knihy, odkazy na internetu či semináře, které byste doporučila

Tab. 5: Záznam odpovědí na uzavřené otázky v dotazníku

Doporučená studijní literatura a semináře	Počet odpovědí
Semináře a knihy paní Prof. PhDr. Evy Jenčkové, CSc.	28
Stránky www.rvp.cz	9
Ostatní - Kulhánková, Přikrylová, Tichá	7
Já, písnička	4

Zdroj: vlastní

Ráda bych zmínila některé odpovědi:

V dotazníku č. 33 byly konkrétně uvedeny tyto knihy: „Eva Jenčková - Hudba v současné škole - výběrová řada (Tóny jara, Zpíváme mamince, Hody hody doprovody, Vrabčáci zpěváci, Hudební žerty s Mikulášem a čerty, Hudební nadílka, Dopravní prostředky v pohybových hrách s hudbou, Podzimní zpívání a semináře paní Jenčkové.“ Dotazník č. 43 doporučuje: „Přikrylovou Miladu a její Barevné kamínky.“ V dotazníku č. 44 zase byly zmíněné knihy od paní Evy Kulhánkové: „Doporučuji knihy od paní Kulhánkové - Řemesla ve hře, písní a k tanci; Taneční hry s písničkami; Písničky a říkadla s tancem; Zvířátka ve hře, písní a tanci také od Kulhánkové“. A v dotazníku č. 77 zase byla doporučena kniha paní Aleny Tiché: „Učíme děti zpívat.“

Nejvíce mě potěšilo, že se učitelky i nadále vzdělávají, a to na seminářích. Nejvíce byly propagovány semináře paní Jenčkové, o kterých z vlastní zkušenosti vím, že jsou opravdu výborné a pro praxi velmi přínosné. Z dotazníkového šetření jsem zjistila, že dané školky čerpají ze stejných publikací jako naše školka a tyto publikace považuji za velice užitečné.

Úroveň seminářů prof. PhDr. Evy Jenčkové, CSc., je vynikající. Vždycky je plná mnoho elánu, pozitivní energie, má mnoho sil a je vidět, že má velkou praxi a dětem rozumí. Veškeré její materiály jsou dobře dostupné a cenově výhodné. Každý její seminář je objevem něčeho nového a jedinečného. Přináší do praxe mnoho užitečných rad, báječných nápadů a pozitivního naladění pro práci s dětmi.

Otázka č. 18 Máte nějakou činnost, kterou děláte s dětmi nejraději? (pokud ano, napište příklad z praxe)

Dotazník č. 1: Hry s padákem, doprovod dětí na rytmické nástroje na zpívané písničky.

Dotazník č. 5: Hra na orchestr.

Dotazník č. 6: Opakovací písně s pohybem: Když jsi kamarád, Otec Abraham, Máma mi dala korunu.

Dotazník č. 7: Zpíváme s klavírem, děti si vyberou Orffův nástroj a hrají spolu se mnou.

Dotazník č. 8: Máme maličké děti, takže se snažíme chodit do rytmu, občas si k tomu vezmeme ozvučná dřívka, ale zatím bez velkého úspěchu. Myslím si, že to vůbec nevadí, protože později se výsledky jistě dostaví (pozn. autorky).

Dotazník č. 9: Hra na ozvěnu s dřívky, hlasy atd. Hru na ozvěnu děti mají rády, jen je spíše pro předškolní děti (pozn. autorky).

Dotazník č. 10: Hrajeme s kaštany - ťukáme, hrajeme na víčka od přesnídávek.

Dotazník č. 11: Rytmizace písni, hra na tělo.

Dotazník č. 12: Hrajeme si na kapelu: děti si jednotlivé nástroje vyzkouší, jaký mají zvuk, pokaždé si zopakujeme, jak se jmenují. Na písničku "My jsme malí muzikanti" hrajeme na jednotlivé nástroje a na konci hrají všechny nástroje najednou, to děti baví ze všeho nejvíce. Samozřejmě, protože děti milují rámus. Líbí se mi, že paní učitelka začíná děti zapojovat postupně a nakonec hrají všechny. A to je pro ně poutavé (pozn. autorky).

Dotazník č. 14: Přidělování nástrojů k postavám z pohádky, děti vybírají samy - poté si kousek pohádky přehrajeme, děti hrají na nástroje podle mého vyprávění: koblížek se kutálí = přejíždění paličkou po zvonkohře, potká zajíce = chrastidlo, kutálí se dál = zvonkohra, potká vlka = klapačka, kutálí se dál = zvonkohra, potká medvěda = bubínek, kutálí se dál a potká lišku = triangl. Skvělé, takto to doporučuje i paní Jenčková (pozn. autorky).

Dotazník č. 18: Hry s hudebními nástroji ve skupinách při zpěvu, střídání hry dle dirigování, zkoušení různých zvuků atp.

Dotazník č. 23: Pantomimické vyjádření obsahu písni, taneční improvizace, instrumentální improvizace, hudebně pohybové hry, např. jsme pomocí Orffových nástrojů vyjadřovali zvuky zimy - každé dítě mělo nějaký nástroj a podle své fantazie na ukázání hrálo (vyjadřovalo zvukomalbou zimu).

Dotazník č. 32: Rytmické a melodické hry, hra na tělo, znalost písniček - ztracená melodie.

Dotazník č. 33: Zpěv s harmonikou, klavírem, hra na tělo, vytváření doprovodů, tanečky a improvizace při poslechu CD, hra na ozvěnu, sluchové hry (Poznej píseň, nástroj, hlas), Dotazník č. 34: Sluch. hry s využitím nástrojů, hry na tělo, motivační intonační cvičení spojené s pohybem, tanečky s doprovodem CD.

Dotazník č. 45: Milujeme cestu k babičce a do ZOO - dechová, artikulační a hlasová cvičení, pohybové hry, hádanky, říkanky, básně s pohybem, písně v doprovodu nástrojů, zpěv potichu a pomalu x nahlas a rychle.

Dotazník č. 47: Hra na kapelu, kde se učí děti hrát na Orffovy nástroje podle pokynů - nahlas, potichu, pomalu, rychle, důrazně atd.

Dotazník č. 48: Doprovod písní na Orffovy nástroje.

Dotazník č. 49: Zpívání u klavíru.

Dotazník č. 50: Improvizace s Orffovými nástroji.

Dotazník č. 51: Rytmicky-melodické činnosti – říkadla, zpěv písní s doprovodem.

Dotazník č. 52: Hudebně pohybové hry, ozvěna.

Dotazník č. 54: Imaginace s hudbou.

Dotazník č. 88: Zpěv s doprovodem podle citů dětí.

Dotazník č. 89: Každý hraje na něco, co mu zrovna přijde pod ruku, občas je i legrace. A o to přeci jde. O legraci, o to, aby ze snažení měly děti radost a bavilo je to (pozn. autorky).

Dotazník č. 90: Hra na orchestr: Rozdělím děti do 3 skupin, rozdám rytmické nástroje. Určím, jak budou děti ve skupině hrát (1. skupina pouze první doba, 2. skupina čtvrté doby a 3. skupiny osminky). Hrají tak, že se při zpěvu písně ke mně postupně přidávají a různě se odmlčí a opět začínají hrát. Reagují na dirigentská gesta. To je nádherné. Pro děti je hra ve skupinkách dost náročná, ale pokud takto pracují, tak si brzy zvyknou (pozn. autorky).

12. VYHODNOCENÍ VÝZKUMU

Hypotéza č. 1

Učitelky používají hudební nástroje. Nejvíce je využíváný klavír.

Hypotéza č. 1 byla výzkumem potvrzena. Z 91 učitelek nehraje pouze 6 učitelek na hudební nástroje, a to znamená, že 85 učitelek používá nástroj při své práci. Potvrdilo se, že 74 učitelek používá klavír víc než jiné nástroje. Druhým nejvíce používaným nástrojem je flétna a třetí kytara.

Hypotéza č. 2

Mateřské školy jsou dostatečně vybaveny hudebními nástroji.

Z výzkumu vyšlo, že mateřské školy jsou na výborné úrovni, co se týče vybavenosti nástrojů ať už Orffových, či jiných hudebních. Orffovými nástroji je vybaveno 95,6% dotazovaných školek. Celé sestavy má ve třídě 85 učitelek. Dvě učitelky mají ve třídě jen rytmické nástroje a 3 nemají žádné.

Hypotéza č. 3

Učitelky si samy vyrábějí hudební nástroje a používají hudebně-didaktické pomůcky.

Z 91 dotazovaných si 58, tedy 52,78%, učitelek samo vyrábí nástroje a 33, tedy 30,03%, učitelek nikoliv. Myslím si, že se tato hypotéza částečně potvrdila. Očekávala jsem, že si nástroje vyrábí alespoň 70% dotazovaných, ale i přesto si je vyrábí více než polovina a to je pro mě dobré zjištění.

Učitelky používají hudebně didaktické pomůcky. Celkem 71 učitelek, tj. 64,61%, tyto pomůcky při své práci využívá a 20, tj. 18 %, učitelek je nepoužívá.

Hypotéza č. 4

Učitelky nejvíce čerpají inspiraci z internetu.

Výzkumem bylo potvrzeno, že učitelky nejvíce používají internetové zdroje pro svoji inspiraci, a to celkem z 36,2%. Musím ale říct, že všechny zdroje jsou hodně využívány, a je dobře, že učitelky neskončí u jednoho zdroje a stále hledají další inspiraci pro svoji práci.

Do hodnocení výzkumu bych ráda zařadila i hodnocení učitelek, které dostaly prostor pro vyjádření v poslední otázce dotazníku. V dotazníku č. 12 stálo: „Hudební činnosti jsou u dětí v MŠ velmi oblíbené, s nástroji si vždy vyhrají.“ Naprosto s paní učitelkou souhlasím. Pro děti jsou hudební činnosti a chvílky velmi zajímavé (pozn. autorky). Dotazník č. 15 zase chválil samotný dotazník: „Přehledné, dobře položené otázky, jednoduché vyplnění.“ V dotazníku č. 18 stálo, že „je potřeba více učitelek zapojovat do těchto činností, mnohé se hudebky bojí.“ Právě proto jsem si vybrala toto téma a zajímalo mě, jak to v dnešních školkách doopravdy je (pozn. autorky). Dotazník č. 20: „Děti již dávno nemají z rodin muzikální zkušenosti a je proto na nás v MŠ, abychom to dohnali - jestli to vůbec lze.“ Určitě to lze, ale je důležité, aby se učitelky nebály a děti podporovaly v dalším hudebním růstu (pozn. autorky). V posledním dotazníku, který jsem si vybrala pro zveřejnění je dotazník č. 77, ve kterém stálo, že by paní učitelku velmi „zajímal výsledek mého výzkumu. Pokud by to bylo možné, ráda bych se na výsledky podívala. Můžete mi je případně zaslat na mail MaPeXV@seznam.cz Díky.“ Jsem ráda, že se v řadách učitelek objevily i takové, které mají zájem se něco nového dozvědět, poznat a třeba se i přiučit a snaží se svojí práci pořád zdokonalovat (pozn. autorky).

13. ZÁVĚR

Cílem mé bakalářské práce bylo zjistit, zda učitelky ve vybraných mateřských školách hrají na nástroje, zda používají pomůcky (např. sáčky, krabičky, papír aj.), jestli je jejich školka vybavena Orffovými nástroji a z čeho čerpají inspiraci pro svoji práci. Myslím si, že všechny cíle byly naplněny prostřednictvím mého výzkumného šetření, které dané hypotézy potvrdilo úplně nebo alespoň částečně

V teoretické části své práce jsem se věnovala dítěti v předškolním věku, RVP PV a jeho spojitosti se hrou na hudební nástroje a také hudebním nástrojům, které se v mateřských školách používají. Věnovala jsem se také doprovodům písniček, kdy nejčastěji je využíván klavír, flétna, kytara a housle. Ve své práci jsem se zaměřila i na hru na tělo, která je důležitá pro hru na základní hudební nástroje. Pokusila jsem se také stručně a přehledně seznámit s jednotlivými kategoriemi nástrojů a svou pozornost jsem věnovala i vývoji hudebních nástrojů a jejich výrobě. V závěru teoretické části pak popisuji ozvučné předměty, které si můžeme sami vyrobit, nebo je najdeme všude kolem nás jako předměty běžné denní potřeby.

Praktická část se opírá o část teoretickou a v podstatě na ní navazuje. Je založena na výzkumném šetření, které proběhlo formou dotazníků. Z výsledků je jasné, jak to v dnešních školách funguje a jak se hudební výchova posouvá dál. Výzkumného šetření se účastnilo 91 respondentek, které odpovídaly na 19 otázek z dotazníku. V práci jsem si určila 4 cíle a 4 hypotézy. Kromě jedné hypotézy, která se jen částečně naplnila, se všechny cíle a hypotézy potvrdily.

Cíle práce byly naplněny. Zjistila jsem, že většina učitelek v mateřských školách hraje na hudební nástroje a následně jsem jednotlivé druhy nástrojů konkretizovala a vyjádřila grafem. Vybavenost mateřských školek Orffovými nástroji je na výborné úrovni, mnoho dětí má možnost nástroje používat minimálně dvakrát týdně a kategorie nástrojů jsou velice různorodé.

Učitelky používají hudebně-didaktické předměty a v podstatě si víc jak polovina dotazovaných své nástroje i sama vyrábí, což je pro děti velkým přínosem, neboť se do výroby mohou zapojit. Děti tak zjišťují, že hudební nástroj lze vyrobit z ledačeho a že hudební nástroje jsou prakticky všude kolem nás.

Posledním cílem bylo zjistit, z čeho učitelky nejvíce čerpají inspiraci. Výzkumem se mi potvrdilo, že nejvíce je využíván internet, ale v podstatě byly všechny zdroje vyvážené - vlastní zdroje, knihy i semináře.

Na závěr bych ráda dodala, že jsem ráda, jaká je aktuálně situace v mateřských školkách. Když jsem navštěvovala praxe v různých prostředích, hudební výchova tam byla na hodně nízké úrovni a hudební nástroje či jiné pomůcky se používaly jen výjimečně. Doufám a pevně věřím, že tato oblast se bude nadále jen zlepšovat, že učitelky mateřských školek budou více kreativní a nebudou se bát experimentovat. Pro děti jsou naše nápady velkým potěšením a radostí, kterou jim my, učitelky, přinášíme.

14. POUŽITÉ ZDROJE

ATARAH BEN-TOVIM, Douglas Boyd a [z anglického originálu přeložila Hana LOUPOVÁ]. Hudební nástroj a naše dítě. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. ISBN 8073672065.

ČÍŽEK, Bohuslav. Hudební nástroje evropské hudební kultury. Vyd. 1. Praha: Aventinum, 2002, 256 s. Fotografické atlasy. ISBN 80-7151-211-7.

D'ANDREA, Floriana. Rozvíjíme hudební vnímání a vyjadřování: hry a cvičení pro děti od 5 do 10 let. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998, 84 s. ISBN 80-7178-232-7.

HERDEN, Jaroslav a Jiří KOLÁŘ. Hudba pro děti: vysokoškolská učebnice: studium učitelství pro 1. stupeň základní školy. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1992, 194 s., [8] s. obr. příloh. ISBN 80-706-6522-X.

HURNÍK, Ilja a Petr EBEN. Česká Orffova škola. Praha 1: Supraphon, 1982. ISBN 02-022-82.

JENČKOVÁ, Eva. Hudba a pohyb ve škole. 1. vyd. Hradec Králové: Orlice, 2002, 320 s. Tandem (Orlice). ISBN 80-903115-7-1.

JENČKOVÁ, Eva. Hudba v současné škole: výběrová řada. 1. vyd. Hradec Králové: Tandem, 2011. ISBN 8086901084.

JIRÁNEK, Jaroslav a Tomáš HEJZLAR. Světem hudebních nástrojů. Praha: Panton, 1979. ISBN 35-088-79.

KULHÁNKOVÁ, Eva. Hudebně pohybová výchova: metodická příručka pro hudební výchovu ve škole. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000, 135 s. ISBN 80-7178-437-0.

LIŠKOVÁ, Marie. Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání. Praha: Raabe, 2006, 165 s. ISBN 80-86307-26-3.

RAKOVÁ, Milena, Ljuba ŠTÍPLOVÁ a Alena TICHÁ. Zpíváme a tvoříme s malými. 1. vyd. Brno: Edika, 2012, 1 zpěvník (144 s.). ISBN 978-80-266-0067-1.

RAKOVÁ, Milena, Ljuba ŠTÍPLOVÁ a Alena TICHÁ. Zpíváme a nasloucháme hudbě s nejmenšími. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009, 178 s. ISBN 978-80-7367-543-1.

REŽNÝ, Josef. Lidové hudební nástroje v Čechách. Praha 1: Ústav pro kulturně výchovnou činnost - odbor zájmové umělecké činnosti, 1975. ISBN 59-346-74.

SEDLÁK, František a Hana VÁŇOVÁ. Hudební psychologie pro učitele. Vyd. 2., přeprac. a rozš., V nakl. Karolinum 1. Praha: Karolinum, 2013, 406 s. ISBN 978-80-246-2060-2.

ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk a Alena TICHÁ. Lidové písničky a hry s nimi. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999, 146 s. Nápad, hry, tvořivost. ISBN 8071783234.

ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk, Alena TICHÁ a Věra BUREŠOVÁ. Písničky a jejich dramatizace: [zpěvník pro děti předškolního a školního věku]. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000, 154 s. Nápad, hry, tvořivost. ISBN 807178477x.

TICHÁ, Alena a Milena RAKOVÁ. Zpíváme a hrajeme si s nejmenšími: od narození do 8 let. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 168 s. ISBN 978-80-7367-100-6.

ZEZULA, Jiří a Olga JANOVSÁ. Hudební výchova v mateřské škole: Metodika : Učebnice pro 2.-4. ročník stud. oboru Učitelství pro mateřské školy na stř. pedagog. školách i pro praxi učitelek mateřských škol. 2. vyd. Praha: SPN, 1990, 387 s. Učebnice pro stř. školy. ISBN 80-04-24939-6.

Internetové zdroje:

CLUB SALSA Bonga - skvělé 6" & 7" Bonga- Natural. *Co Čech, to muzikant.cz* [online]. 2014 [cit. 2015-06-18]. Dostupné z: <http://www.muzikant.cz/club-salsa-bonga-d105753.html>.

Dešťová hůl - velká. *Czech didgeridoo* [online]. 2015 [cit. 2015-06-15]. Dostupné z: http://www.czechdidgeridoo.com/?seo_url=e-shop-ostatni-nastroje&zboziID=159.

Drnkací nástroj. *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2015-06-21]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Drnkací_nástroj.

Hračky u Žabiček [online]. [cit. 2015-06-15]. Dostupné z: <http://www.hrackyuzabicek.cz/hracky/eshop/9-1-Hudba-a-zvuk/37-2-Hudebni-nastroje/5/1108-Buben-Artista>.

Noty BOBOTUBES. Bobotubes [online]. 2013 [cit. 2015-06-15]. Dostupné z: <http://bobotubes.cz/>.

Píseň o Rolandovi. *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2015-06-21]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Píseň_o_Rolandovi.

Skřipky. *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2015-06-19]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Skřipky>.

Šalmaj. *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2015-06-19]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Šalmaj>.

Taburet Drumben Kids - třídílná sada. Drumben: Český designový nábytek z recyklovaného papíru [online]. [cit. 2015-06-12]. Dostupné z: <http://www.drumben.cz/pro-deti/drumben-kids/>.

ZMÍTKO, Radek. Klapačka. *Časopis ABC* [online]. 2004, **2004**(7) [cit. 2015-06-18]. ISSN 1213-8991. Dostupné z: <http://www.abicko.cz/clanek/casopis-abc/5269/klapacka.html>.

Žesťový nástroj. *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2015-06-19]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Žesťový_nástroj.

15. SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Tab. 1: Záznam odpovědí na uzavřené otázky v dotazníku učitelek MŠ	39
Tab. 2: Záznam odpovědí na uzavřené otázky v dotazníku	41
Tab. 3: Záznam odpovědí na uzavřené otázky v dotazníku	42
Tab. 4: Záznam odpovědí na uzavřené otázky v dotazníku	44
Tab. 5: Záznam odpovědí na uzavřené otázky v dotazníku	46
Graf. 1: Věková rozmanitost učitelek.	37
Graf. 2: Jak dlouho jste učitelkou v mateřské škole?	37
Graf. 3: Uvedte pořadí od 1 - 4 jaké činnosti používáte nejčastěji.	38
Graf. 4: Máte Orffovy nástroje?	40
Graf. 5: Používáte je při pedagogické práci?	40
Graf. 6: Využíváte s dětmi více melodické nebo rytmické nástroje?	45
Graf. 7: Kde hledáte náměty pro hudební činnosti? (více možných odpovědí)	46

16. PŘÍLOHY

Příloha č. 1 Ukázky nástrojů z mateřských škol.

Příloha č. 2 Příklady některých odpovědí z otevřených otázek – Hudebně-didaktické pomůcky v MŠ.

Příloha č. 3 Příklady některých odpovědí z otevřených otázek - Vyrábíte si nástroje sama?

Příloha č. 4 Dotazník.

Příloha č. 1

Africký buben

Zdroj: <http://www.hrackyuzabicek.cz/hracky/eshop/9-1-Hudba-a-zvuk/37-2-Hudebni-nastroje/5/1108->

[Buben-Artista](#)

Drumben

S: 21 x 32 cm

M: 25 x 35 cm

L: 29 x 38 cm

Zdroj: <http://www.drumben.cz/pro-deti/drumben-kids/>

Plastové roury neboli bobotubes

Zdroj: <http://bobotubes.cz/>

Klapačka

Zdroj: <http://www.abicko.cz/clanek/casopis-abc/5269/klapacka.html>

Bonga

Zdroj: <http://www.muzikant.cz/club-salsa-bonga-d105753.html>

Dešťová hůl

Zdroj: http://www.czechdidgeridoo.com/?seo_url=e-shop-ostatni-nastroje&zboziID=159

Příloha č. 2

2) využíváme igelitové sáčky, plastové vršky, gumičku na plechovce, dřevěná vajíčka, řehtačky
4) ta šterchadla, máme z ruliček s rýží, krabičky, hřeben jsme měli jednu a to byla legrace :-)
9) chrastidla, ořechy, láhve s kamínky, hřebeny
10) ano bambusové tyčky, obaly z kinder vajíček
11) vajíčka z kinder vajíček naplněné korálky
12) Sáčky, plastové lahve s vodou, dětmi vyrobená chrastítka z různých lahviček, plechové krabičky s gumičkami, prádlová guma
13) Bohužel ne, to je dobrý nápad! Díky za inspiraci.
14) igelitové sáčky, krabičky naplněné rýží x čočkou, malé pet lahve s vodou, kamínky, kaštiny
15) vyrobené s dětmi - kelímky plněné různými předměty - korálky, luštěniny, kamínky, písek...
16) ano, kromě výše uvedených ještě pet lahve buď naplněné např. rýží, nebo vodou, nebo nenaplněné. Víčka od pel lahví navlečená na šňůře, ořechy, kaštiny, různé jiné přírodniny, ap. záleží na nápadu
20) ano - krabičky naplněné různými zrníčky apod., plastové láhve, zvonek, židličky
22) igelitové sáčky, bubnujeme na židličky, pet láhve, přírodniny, cinkání na sklenice
23) Ano - prádlová guma, plechové hrnečky se lžičkami, igelitové sáčky, pet lahve naplněné vodou
26) skořápky ořechů, dřívka - špunty, plněná kinder vajíčka, pumpička (vlak šššš)
27) Krabičky a ruličky plněné rýží, fazolemi aj, obal od kinder vajíčka
28) používáme klacíky, kamínky, papír, skleničky, kindervajíčka

30) krabičky naplněné kuličkami , nebo fazolkami /tuby od rozpustných tablet /
33) krabičky s různým plněním(fazole, rýže, korálky), vrbové silné proutky, pytlíky, hřebeny, fanfrnochy, skleněné lahve v vodou, roličky, dřevěné kostky, pokličky, lžíce
34) krabičky- s kamínky, písek, korálky), sklenice s vodou(xylofon), klacíky, pokličky, lžíce
36) od bačkor, stavebnic, přes tuby od léků plné hráškem, přes tužky aj
37) kostky, krabičky od zápalek naplněné přírodními
44) skleničky, lžičky, pokličky, kladívko, dřevěné destičky, kostičky
52) Hudební nástroje z přírodnin - skořápek ořechů, pistácií, ručně vyrobené rumbakoule - ruličky toal. papíru, kokosové ořechy, obaly z kindervajíček
54) chrastítka z obalů od nutridrinků, tukání na vařečky, obaly od kinder vajíček o sebe, ...
69) PET láhve naplněné vodou, brčko - foukání do vody, krabičky vyplněné různými materiály, sáčky
77) igelitové sáčky, plechové hrnečky, prádlovou gumu, plechové krabičky s gumičkou, pet lahev naplněnou vodou
89) občas..kostky,sáčky,bačkůrky....
90) - zátky od PET lahví (jako kastaněty), říkáme jim "klapuše",- naplněné vnitřky od Kinder vajec (korálky, rýže) – vařečky, skleničky a lžičky, čínské hůlky
91) rýži v trubce, lžíce, vařečky, poklice

Příloha č. 3

4) ta štěrchadla (rulička, krabičky s rýží, svazek rolniček a zvonečků, nepotřebné klíče a "mlaskala" jsem suchým zipem :-DDDDD
9) z láhve, naplnila jsem je kamínky, krabičky naplněné čočkou, fazolkami atd.
10) Ano, bambusové tyčky - z bambusových tyčí z Bauhausu, obaly z kinder vajíček a luštěniny,
12) Dešťová hůl - papírová trubka plněná rýží, čočkou, oblepená balicím papírem; chrastítka z knoflíků; chrastítka z plněných krabiček
14) ano....do krabiček od sýru nebo čaje nasypu rýži a oblepím páskou, pak si je děti pokreslí nebo polepí barevnými páskami
15) společně s dětmi - kelímek od jogurtu, nasypeme např. čočku. a pořádně pevným papírem zalepíme. Po té kašírujeme a domalujeme akrylátovými barvami. Učitelka přelakuje. Dají se využít i kulaté krabičky od sýrů, ruličky od papírových utěrek. Učitelka- okaširovaná žárovka. Až má dostatečnou vrstvu, klepnu s ní a střepy krásně zní.
16) vyrábím sama i s dětmi- chřestidla z přírodnin, z petlahví - naplněných či nenaplněných z plechových krabiček.... dobré nápady na výrobu rytmických nástrojů pochází z hlavy Phdr. Evy Jenčkové
23) Zatím ne - vystačila jsem si s dostupnými materiály v mateřské škole
28) chřestidla ze skořápek, ozvučné hole z roliček
34) ano hudebně-didaktické- z papírových krabic (kytara, housle), z květináčů zavěšených na ramínku (zvonkohra), z krabiček od sýrů (BUBÍNKY) z květníků (zvoneček)
35) plastové lahve a kinder... kelímky a podélně gumička
36) tuby od léků plné hráškem, krabičky od krému s rýží, lahve s těstovinami
45) ruličky obalené papírem plněné lušteninou, lžičky, papír a trhání ho, krabičky na

tyčkách plněné mákem, fazolí, hráškem, čočkou aj. skleničky od léků naplněné.aj
50) Láhev s vodou, chrastítka naplněné nádobky, ozdobené,
52) Rumba koule-kaširování, chrastítka - ruličky z toal. papíru, skořápky ořechů, kokosový ořech, skořápky pistácií
54) chrastítka - nutridrinky - plněné přírodninami, plněn obaly od kinder vajíček - písek apod. dešťová hůl - trubka, hřebíky, písek, kamínky
69) pouze pet láhve s vodou, foukání brčkem do skleničky s vodou
70) kinder vajíčka naplněné rýží, roličky od alobalu plněné pískem
76) Štěrhadla (rolička od toaletního papíru naplněná rýží)
79) Plastové kinder vajíčka naplním - rýží, čočkou, fazolkami. Dešťové tyče - papírové role napíchané hřebíky a nasypaná rýže. Z obou stran uzavřené. Krabíčka polepena různými hrubými materiály
84) krabíčky od lentilek-velké, zalepené a ve vnitřku fazole, rýže, čočka atd., půlky kokosových ořechů
85) Maximálně kamínky,klacky, rýže a čočka v zalepených roličkách od toaletního papíru:)
86) Rumbakoule
87) Rumba koule z vnitřku kinder vajíček naplněné rýží
89) ne....většinou co najdeme...
90) klapuše (kastaněty) z PET víček

Příloha č. 4

DOTAZNÍK PRO PEDAGOGY

Vážená paní učitelko,

Jmenuji se Tereza Kůstová a jsem studentkou 3. ročníku Učitelství pro mateřské školy na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích. Obracím se na Vás s žádostí o vyplnění tohoto dotazníku, který jsem sestavila. Jeho výsledky slouží ke zmapování jaké nástroje a hudebně-didaktické pomůcky se v mateřských školách používají, jaké nástroje jsou nejčastěji využívány a s jakými materiály pracujete při své pedagogické práci. Tento dotazník je anonymní a výsledky budou prezentovány v mé bakalářské práci.

Moc Vám děkuji za Váš čas a ochotu při vyplnění dotazníku.

Pokyny k vyplnění:

Odpověď zakroužkujte - O, u některých otázek podle potřeby můžete zakroužkovat více odpovědí. U otázky č. 4 použijte číslování.

V případě vyplňování e-mailem, své odpovědi podtrhněte.

Tereza Kůstová

1.) Věk:

- a) 18 - 25
- b) 25 - 30
- c) 30 - 40
- d) 40 - 50
- e) 50 – více

2.) Jak dlouho jste učitelkou v mateřské škole?

- a) méně než 5 let
- b) 5 - 10 let
- c) 10 - 20 let

d) 20 - 30 let

e) 30 let a více

3.) Uvedte pořadí od 1 - 4 jaké činnosti používáte nejčastěji.

1- nejvíce používané, 4 - nejméně používané:

- Poslechové
- Pohybové
- Instrumentální
- Pěvecké

4.) Kombinujete poslechové, pohybové, instrumentální a pěvecké činnosti?

a) Ano

b) Ne

5.) Hrajete na hudební nástroj?

a) Ano

b) Ne

Pokud ano, tak na jaký (jaké)?.....

.....
.....
.....

6.) Jak často ve Vaší pedagogické práci využíváte jako doprovod hudební nástroj?

a) Každý den

b) 2x - 3x týdně

c) 3x - 4x týdně

d) Méně než 2x týdně

e) Vůbec

7.) Orffovy nástroje se dělí na: rytmické bicí (ozvučná dřívka, dřevěný blok, rourový bubínek, prstové činelky, triangi, ruční bubínek, bonga, rumba koule, činel s paličkou, rolničky, tamburína) a nástroje melodické bicí (xylofon, metalofon, zvonkohra)

8.) Máte v mateřské škole (ve vaší třídě) Orffovy nástroje?

a) Ano, máme

b) Ne, nemáme

9.) Používáte Orffovy nástroje při pedagogické práci?

a) Ano

b) Ne

10.) Jaké Orffovy nástroje máte v MŠ (ve třídě)?

.....
.....
.....

11.) Máte v mateřské škole i jiné hudební nástroje?

a) Ano

b) Ne

Pokud ano, tak jaké?

.....
.....
.....

12.) Jak často ve Vaší pedagogické práci používáte Orffovy či jiné hudební nástroje - jak často je používají děti?

- a) Každý den
- b) 2x - 3x týdně
- c) 3x - 4x týdně
- d) Méně než 2x týdně
- e) vůbec

13.) Využíváte při hudebních činnostech netradiční hudebně-didaktické - pomůcky? (jako jsou igelitové sáčky, skleničky, krabičky aj.)

- a) Ano
- b) Ne

Pokud ano, vyjmenujte, jaké používáte.....

.....
.....
.....

14.) Vyrábíte si nástroje sama?

- a) Ano
- b) Ne

Pokud ano, vyjmenujte, jaké jste vyrobila (z čeho jsou vyrobeny)

.....
.....
.....

.....
.....
.....
.....

15.) Využíváte s dětmi více melodické nebo rytmické nástroje?

- a) Melodické
- b) Rytmické
- c) Žádné

16.) Kde hledáte náměty pro hudební činnosti?

- a) V knihách
- b) Na internetu
- c) V zásobníku
- d) Jiný zdroj- například hudební semináře aj.

17.) Prosím vypište knihy, odkazy na internetu či semináře, které byste doporučila

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

18.) Máte nějakou činnost, kterou děláte s dětmi nejraději?

a) Ano

b) Ne

Pokud ano, napište příklad z praxe.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

19.) Pokud se chcete vyjádřit k dotazníku či něco sdělit máte možnost zde:

.....

.....

.....

.....

.....

Děkuji za Váš čas.

S pozdravem a poděkováním

Tereza Kůstová